מפניני הפרשה - מאמר

אלה הדברים

ספר דברים פותח בפסוק הבא: "**אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל במדבר בהר...**" - מהביטוי: "אלה הדברים" אנו למדים לכאורה, שאלה בלבד הם הדברים אשר דיבר אליהם משה – וכי לא דיבר עמם דברים נוספים? אלא שנראה לומר שאלו הם עיקרי הדברים, כלומר - אלה בלבד הם הראויים להישמע - ואין דברים אחרים בעולם זולת דברים אלו שחשובים להישמע.

הדגשה הזו תואמת את דעתו של רבי אבהו במדרש בראשית רבה ל': "**אלה תולדת נח**" (**בראשית פרק ו' ט'**) - **אמר רבי אבהו: בכל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה' מוסיף על הראשונים. כאן שנאמר 'אלה' - פסל את הראשונים**".

רבי אבהו מלמד אותנו, שבאומרה "**אלה תולדת נח**" מתכוונת התורה לומר שמכאן מתחילים הדורות הרצויים - רק אחרי דור המבול מתחיל תהליך חדש המצדיק את בריאת האדם בצלם אלוקים.

מצוידים בנתון זה העולה מדברי רבי אבהו נחזור אל פרשת דברים: "**אלה הדברים אשר דבר משה...**" - האם באמת רק את הדברים האלה אמר משה רבנו? היכן כל התורה כולה? מדוע נפסלו כל הראשונים? האם מה שדיבר עד עכשיו אין לו ערך ואינו נחשב לתורה?!

נראה שאכן את השאלה הזאת מציג מדרש ספרי, דברים פרק א' א': "**'אלה הדברים אשר דבר משה' - וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד? והלא הוא כתב כל התורה כולה? שנאמר: 'ויכתיב משה את התורה הזאת' (דברים לא, ט)? - מה תלמוד לומר: 'אלה הדברים אשר דבר משה'? מלמד שהיו דברי תוכחות**" - המדרש מצביע על ייחודיותם של הדברים האלה, בכך שהם דברי מוסר ותוכחה. ועדיין אין תשובה זו מניחה את הדעת.

במה גדולה חשיבותם של דברי התוכחות על פני שאר התורה? אולי הוראת המצוות שלימד משה רבנו חשובה יותר?

המפתח להבנת הסוגיא הזו נעוץ בהתבוננות במהות התוכחה שבספר דברים. משה רבנו מחזיר את עם ישראל אחורה במנהרת הזמן לאותם דברים ולאותם אירועים שהם הכירו וחוו (מלשון חוויה) - אולם הפעם, במבט לאחור מזווית ראייה שונה.

זהו החידוש. להביט על טעויות העבר, לשחזר את האירועים ולשאול שאלה פשוטה: איך היינו מסוגלים לטעות בצורה כזאת?

משה רבנו משחזר לעם ישראל את כל אשר אירע במשך ארבעים שנה. "**אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב...**"

עצם אזכור הדברים במבט לאחור מעניק להם מימד אחר לגמרי.

על פי התובנה הזאת, פירוש דברי המדרש "**אלה הדברים - פסל את הדברים הראשונים**" יהיה כך: אמנם כל התורה והמצווה חשובים מאוד, אך כשהם התרחשו לא השפיעו השפעה מוחלטת לטווח ארוך מפני שהיו בזמן אמת, בשעת התרחשות האירועים.

על פי זה, מדגיש המדרש שכל סיכום של אירועי חיים מקבל חשיבות אם הוא מכיל הפקת לקחים שהם מעין דברי תוכחה ומוסר.

רק אז מתחילים להישאל השאלות הקשות: האם לא היה אפשר אחרת, האם לא היו החמצות לאורך הדרך? ומה ניתן לעשות כדי למונעם

בין אדם לחבירו

כאשר שני אנשים משוחחים ביניהם, ואדם שלישי צריך לשוחח עם אחד מהם, אל יפסיק את שיחתם ויקה את האדם שהוא נצרך לו, אלא ידחה את השיחה לזמן אחר, או ימתין בסבלנות עד שיסיימו.

במידה ורוצה הוא לומר לאחד מהם הודעה קצרה או שאלה שתשובתה קצרה, עליו לבקש סליחתם על שהוא מפסיקם, ויומר בקצרה מה שהוא צריך וילך מהם. ויש לו לדעת ולזכור, הפסקת שנים משיחה ונטילת אחד מהם, מהווה עלבון מחפיר לנשאר דומם.

שואל ומשיב

שאלה: איזה חולה פטור מצום ט' באב, והאם יאכל וישתה לשיעורין?

תשובה: כל חולה, אפילו שאין בו סכנה, פטור מצום תשעה באב. אין צורך שיאכל או ישתה פחות מכשיעור לסירוגין, מפני שרק ביום הכיפורים שמצוות התענית היא מהתורה, וגם חולים שאין בהם סכנה חייבים בו, צריך כשאפשר לאכול פחות מכשיעור ולסרוגין, כדי לא לשבור את הצום.

אבל צום שתקנו רבנן חולים שאין בהם סכנה פטורים בו לגמרי, ולא צריך שיאכלו פחות מכשיעור, וגם אין צורך שיתענו כמה שעות. לכן לדוגמה, החולים בשפעת, אנגינה, ומי שחומו גבוה וכדומה – פטורים מהצום.

שאלה: מה הדין בעניין הצום לגבי יולדת או אשה שהפילה עוברה?

תשובה: יולדת עד שלושים יום מלידתה נחשבת חולה, שאין בה סכנה מפני שעוד לא התחזקה מספיק מהלידה, ופטורה היא מהצום.

אשה שהפילה את עוברה, אם היא מרגישה חולשה, במשך שלושים הימים שאחר הפלתה, דינה כיולדת ופטורה מצום תשעה באב. גם בצום תשעה באב שאינו דחוי, וקל וחומר אם הוא דחוי. עם כל זאת הפטורים מהצום, יזהרו לאכול ולשתות דברים פשוטים לצורך בריאותם ולא דברי מותרות ופינוקים כדי לענג עצמם. ולהלכה לא יאמרו 'נחם' בברכת המזון.

שאלה: האם מעוברות או מניקות חייבות לצום בתשעה באב?

תשובה: מעוברות ומיניקות מעיקר הדין חייבות בצום תשעה באב, אפילו שהן סובלות מכאבים שונים, אינן מוגדרות כחולות שאין בהן סכנה. זאת למעט אם הן סובלות מחולשה מיוחדת, מהקאות או סחרחורות שאז דינן כחולות שפטורות מצום תשעה באב. כמובן שאין לה לצום כיש חשש שהצום יגרום להפלה וכדומה. אולם יש להדגיש שכל זה נכון לגבי צום תשעה באב שחל בזמנו, אבל בצום תשעה באב שחל בשבת ונדחה, כבר הורו רוב גדולי הפוסקים שמעוברות ומניקות פטורות מלצום.

מפניני הפרשה - רעיון

חצרות ודי זהב

ייחודית היא דרכו של משה בתוכחה, ובוודאי יש ללמוד ממנה. משה בתוכחתו אינו תוקף ומאשים, אלא מזכיר להם את המקומות בהם עברו וחטאו, ובכך מוכיחם תוך שמירה על כבודם. אחד המקומות שמזכיר משה הוא "די זהב". אולם לא נמצא שום מקום שנקרא כך. על הפסוק "**וחצרות ודי זהב**" (א' – א') רש"י מפרש ש"**בחצרות**" הכוונה למחלוקת קורח, וב"**די זהב**" לחטא העגל. לפירושו לכאורה קשה, הלא חטא העגל התרחש שנים רבות לפני מחלוקת קורח, ולמה הזכירו הכתוב אחרי מחלוקת קורח? נראה לומר, שמצאנו במדרש שאחר שחטאו ישראל בחטא העגל המליץ משה רבינו טוב על בני ישראל ואמר לפני ריבונו של עולם: "**אמרתה אנכי ה' אלוהיך - בלשון יחיד, לי ציוויות ולא להם**". אולם משבא קרח אחר כך ואמר: "**כל העדה כולם קדושים - כולם שמעו מפי הגבורה אנוכי ה' אלוהיך**" הופרכה המלצתו של משה רבנו ונתעורר חטא העגל. נמצאנו למדים שעל ידי "**חצרות**" – קורח ועדתו, נתעורר שוב החטא של "**די זהב**" – חטא העגל.

על הפסוק "**אלה הדברים**" מביא המדרש את הפסוק: "**אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך והערך לעיניך**" (תהילים נ – כא') לכאורה, מה עניין פסוק זה לכאן? נראה שהמדרש מתרץ את הקושיא הנ"ל והביא את הפסוק שפשוטו הוא: "**אלא עשית**" – עשית את העגל ואמרת "**אלה אלוקיך ישראל**" "**והחרשתי**", מאחר שקיבלתי את המלצתו של משה: "**לי ציוויות ולא להם**". אולם משבא קורח ואמר "**כי כל העדה כולם קדושים- כולם שמעו מפי הגבורה**", אז למשה אמרת: "**כולם שמעו מפי הגבורה אנכי ה' אלוקיך**"!! – אם כך "**אוכיחך והערכה לעיניך**" – היה עלי להוכיחך מחדש על חטא העגל.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

רם"ר גלעד בן ושרית אלמליה הי"ד ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה

הרב חיים בן נטע הכהן ז"ל סמ"ר עומר בן תהילה ון גלדר הי"ד

יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ע"ה חביב בן חיאת אליאסי ז"ל

בכור בן חפצי ניאזוב ז"ל עקיבא בן יעקב חיים סנדרוביץ ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הבחור היקר שמואל אליעזר בן אביבה הורוביץ ז"ל

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב ז"ל הי"ד

ניסים בן זימבול סרדם ז"ל נחמן דניאל בן יהושע זאב רוזנברג ז"ל

שרה בת אליבו יונגר ז"ל חנה שלום בת עובדיה ומרים טיירי ע"ה

בס"ד ז' לחודש מנחם אב ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גיליון מספר 42
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

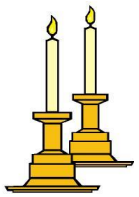
פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת דברים
שבת חזון
מפטירים

"חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ"
(ישעיהו פרק א' - א')

חשמונאים (שעון קיץ)

כניסת השבת:	19:19
יציאת השבת:	20:18
זמן רבנו תם:	20:54

מקצת הלכות הנובעות ממצוות ואהבת לרעך כמוך

ואהבת לרעך כמוך - הקדמה

על הפסוק במיכה פרק ו' – ח': "**הֻגַּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ**: דרשו חז"ל בתנא דבי אליהו: **כך אמר להם הקב"ה לישראל: בני אהובי! כלום חסרתי דבר שאבקש מכם? ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו אוהבים זה את זה ותחיו מכבדים זה את זה ותהיו יראים זה מזה, ולא ימצא בכם עבירה וגזל ודבר מכוער, שלא תבואו לידי פסול מעולם, לכך נאמר: "הֻגַּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ**:

מצוות אהבת הבריות, אין יסודה אישי מוסרי, אף לא חברתי תועלתי ואף לא לאומי במובן השטחי של מושג זה, אלא נשמתי. הנשמה הכללית של האומה הישראלית היא הרקע למצווה זו, היא סודה ויסודה. ומכאן שהטעם של המצווה וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ הוא, מפני שכל אחד כלול בשני ומשלים אותו וכל נשמות ישראל כלולות יחד.

רבים מדברים על אהבת הבריות בכלל ואהבת ישראל בפרט, ומטיפים לערך גבוה זה בכל פה ומעל כל דוכן ובמה, ואכן יש חשיבות רבה לדיבורים יפים אלו, ואין הקב"ה מקפח שכר שיחה נאה, וכאשר בני אדם משיחים כל שעה על אהבת הבריות, הרי הם מבשמים את האוויר ומעדנים ומרחיבים את הנשימה. ועולה התקווה שסוף הדיבורים הנאים להיות חודרים לנפש, מתפשטים בתוכה ונספגים בה ובוקעים וקורנים הימנה אל החיים.

אולם כל זה אינו אלא מעט, וכדי שאדם יצליח ליטוע בליבו את האהבה, יש הכרח בפעולה מוקדמת של עקירת השנאה בין אדם לחולתו. יש להשניא את השנאה כדבר המכוער ביותר החותר תחת יסודות הקיום האנושי והלאומי.

אמרו חז"ל במסכת יומא דף ט: שבגלל שנאת חינם שהייתה בתקופת בית המקדש השני הרב הבית - "**ללמדך ששקולה שנאת חינם כנגד ג' עבירות חמורות שבתורה**". בימים אלו בהם למרבה הצער מתגברת הקוטביות בין חלקי העם, נעסוק בנושא חשוב זה בתקווה שהדברים יחדרו לנפשנו, ונזכה לקץ הגאולה ולבניין בית מקדשינו, ועד אז נזכה לבישום האוויר החברתי ולטעום ממעדניו המרחיבים את הנשמה הפרטית ונשמת האומה.

מצות "ואהבת לרעך כמוך" אינה מצוות עשה שהזמן גרמא, אלא מצוותה בכל רגע ורגע שיוכל האדם לקיימה. לכן גם כשאדם נחפז לעניין כלשהו כולל לדבר מצווה, ובכלל זה: אדם הממהר לנסיעה, דרשן בדרכו לדרוש, מורה בדרכו לשיעור וכיוצא בזה, ובדרך הילוכו ניגש אליו מישהו ושואל אותו דבר מה, ישתדל בכל מאודו להשיב לו בפנים מאירות.

ואהבת לרעך כמוך פרטי הלכות

א. יש בעלי מקצוע שלאחר שביצעו תיקון כלשהו בבית ידידיהם, כשנשאלים כמה יש לשלם על התיקון, מחמת אהבתם עונים הם: "**לא חשוב**" או "**כמה שתרצה**". אולם פעמים רבות בכך מעמידים את חבריהם במצב מביך, ועוד שלפעמים מחמת בושה משלמים להם הרבה יותר מאשר היו משלמים לבעל מקצוע זר, ולכן הטוב ביותר לנקוב במחיר מוגדר.

ב. תלמיד חכם וכל מרצה שהוזמן לשאת דברים או למסור שיעור/הרצאה לציבור חייב להקפיד על לו"ז ולמעוד בזמן שהוקצב לו, הן כדי למנוע טורח ציבור והן כדי לא "לגזול" מזמנם של רבנים/מרצים אחרים.

ג. כששומע אדם דרשה והוא כבר יודע חלק ממנה, לא יקפוץ להיכנס לתוך דברי הדרשן ולומר: שמעתי כבר! אלא ישמע וישתוק, וכן לא ינסה לעזור לו בכמה קטעים וכיוצא בזה, שבכך פוגע הוא בדרשן ובנוסף לכך מפריע הוא לאחרים להתרכז.

ד. אם ברצונו של האדם לקבל ברכות בענייני רפואה או פרנסה וכדומה, עליו לפנות לתלמידי חכמים גדולי תורה ורבי המעש.

ה. לצערנו הרב ישנם בדורנו אנשים המתחזים ל"פועלי ישועות" ו"מגידי עתידות", וחזותם ותכסיסיהם מטעה את הבריות, ונוהרים אחריהם אנשים תמימים מרי נפש הסובלים בגוף ובנפש, וסופם הרטה, כיון שנוכחים הם לדעת שכל מטרת ה"פועלי ישועות" היא אך ורק להגדיל שמם וכיסם, ולכן יש לפקוח עיניים בעניינים אלו.

ו. ראוי שהתן ולכלה אשר עומדים להינשא ולהקים בית בישראל, לא יפריזו בהוצאות החתונה וקניית דירה ורהיטים כשאין ידם משגת, וצריכים הם לכלכל את הוצאותיהם בצדק ובמשפט וגבול סבירים, ועל אחת כמה וכמה אם החתן בן תורה ויצטרך לאחר החתונה להתבטל מלימודיו הקדושים כדי להשיג הלוואות. לכן סוף מעשה במחשבה תחלה ויחשבו היטב על עתידם, וימצאו חן בעיני אלוקים ואדם.

ז. המדקדק עם חבירו, גם בשמים מדקדקים עמו, אבל מי שנותן לאדם שפושט ידו מבלי לדקדק עימו, משמים יתנו לו אף על פי שלפעמים לא ראוי הוא לברכה. אומנם ברור מאד שיש להעדיף ולהקדים את הזקוק באמת לצדקה ולתת לו סכום נכבד, רצוי דרך גבאי צדקה, אלא שאין לשלח ריקם את מי שאינו זקוק, אלא לתת לו איזה סכום מועט.

ח. הדבר מצוי מאד שאדם לווה מחבירו סכום כסף קטן, ומשום כך לא רואה חובה לעצמו לרשום בפנקסו את החוב, דבר הגורם לכך שפעמים רבות הלווה שוכח להחזיר את הסכום, והמלווה מתבייש (או שוכח) לבקש את החוב. לכן חשוב שכל אדם ואדם ירשום בפנקסו, אפילו הלוואה בסכום קטן, כדי שלא ישכח מהלוואה ובזה יזכור להחזיר את ההלוואה וימנע בושה מהמלווה שבגלל ערכה הנמוך של ההלוואה מתבייש להזכיר לו לפורעה. ואם רוצה המלווה למחול לו – רשאי הוא למחול לו, ויאמר בפירוש ללווה שהוא מוחל לו על החוב.

ט. צריך להימנע מלשבח אומן לפני בן אומנותו. מפני שדברים אלו עלולים לגרור אחריהם לשון הרע, קנאה ושנאה. גם אם הלה ישתוק, הרי יבא לידי קפידא וצער. כמו כן, על אדם להימנע מלספר על תענוגו מבניו ובנותיו לחשובי בנים וכדומה.

פינת העורך

מסר חשוב עולה מפירושו של רבי יוסף בנבנישתי מתלמידי האר"י הקדוש בספרו - "**דוכב שפתי ישנים**" על הפסוק "**לא תכירו פנים**" (פרק א', יז).

מה עניין של "**הכרת הפנים**" למשפט?!! – אלא חז"ל אמרו שמשה רבינו היה מכיר ובקי מאוד בחוכמת הפרצוף, ומכיר בפניו של המתדיין אם הוא זכאי או חייב. ולמרות זאת הורה הקב"ה: "**לא תכירו פנים במשפט**" - אל תדונו לפי הכרת הפנים ואל תסמכו עליה, אלא תעיינו בדין תורה ותדונו על סמך הראיות בלבד!..."

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לברך ותמר אליצור הי"ו ולכל בני משפחותיהם לרגל הולדת בנם יובל הי"ו נכד לשי ורבקה אליצור הי"ו ולאלן וג'ודי רוטשטיין הי"ו - והכנסתו בעיתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם..

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב ליוסף וליאורה כהן הי"ו ולכל בני משפחותיהם לרגל הולדת בנם שמואל חיים הי"ו נכד לר' שמואל ורונית בונומו הי"ו - והכנסתו בעיתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.
יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

עניית אמן אחרי ברכה שאינה צריכה – סופי

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

מרן פסק להלכה בשו"ע בהלכות ברכת הפירות סימן רטו' סעיף ד': כלשון הרמב"ם: **"כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן".**

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן רטו' ס"ק יח' כתב מספר דוגמאות לברכה שאינה צריכה, אשר אסור לענות אמן עליה: **"ברכה שאינה צריכה - כגון שמברך בתוך הסעודה על דברים שנפטרו כבר על ידי ברכת המוציא דזו הברכה שלא לצורך היא כלל ועוד כתבו הפוסקים, דאפילו אם עכשיו לא היה הברכה לבטלה גם כן היא לפעמים בכלל ברכה שאינה צריכה כגון אם שלחנו ערוך לפניו ודעתו לילך וליטול ידיו ולאכול ולוקח קודם הנטילה ומברך על דברים שדעתו לאכלם בתוך הסעודה גם זה אסור דגורם ברכה שאינה צריכה..."**

פסקי תשובות

בספר פסקי תשובות בסימן רטו' אות יא' כתב שאין לענות אמן, גם אחרי מי שמחמיר על עצמו ברך במקום שנפסק שמצד ספק ברכות אין לברך, וכן חילק בין המברך על מאכל שבעצמו (החפצא) אסור באכילה, שאסור לענות אמן אחרי ברכתו, לבין המברך על מאכל שבעצמו מותר באכילה, בזמן שאסור באכילה כגון בתענית שעונים אמן אחרי ברכתו.

ברכי יוסף

בברכי יוסף בסימן קצו' דין ג', פסק שיש לענות אמן אחרי ברכה על דבר מאכל שאיסור אכילתו שנוי במחלוקת הפוסקים, המברך נוהג כדעת המתירים לאוכלו ושומע הברכה נוהג בו איסור.

ביאור הלכה

בביאור הלכה בסימן רטו' - ד' בד"ה "ואסור לענות" כתב שנראה שמותר לאדם לענות אמן על ברכה אשר יש מחלוקת הפוסקים אם לברך אותה, אפילו אם שומע הברכה נוהג בעצמו כדעת הפוסקים שאין לברך אותה.

שו"ת יחוה דעת

בשו"ת יחוה דעת חלק ד' סימן לא' דן בשאלה: לגבי ספרדי שהתפלל בבית כנסת של אשכנזים בראש חודש, ועבר לפני התיבה כשליח צבור, האם רשאי לברך על קריאת ההלל כמנהג אשכנז? בתחילת תשובתו הביא ופירט את מחלוקת הפוסקים בעניין הברכה על קריאת ההלל בראש חודש. בהמשך הביא את דעת מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק א' סימן צט' שפסק שמותר לספרדי שהתפלל בבית כנסת של אשכנזים בראש חודש, ועבר לפני התיבה כשליח צבור, לברך על קריאת ההלל כמנהג אשכנז, ואשר הביא ראיה לפסיקתו מהמעשה בגמרא במסכת פסחים קו. לגבי רב אשי נזדמן למחוז בשבת שחרית, וביקשו ממנו בשבת בבוקר לומר "קידוש גדול". והוסיף שם עוד פוסקים הסוברים כדעת החיד"א.

אולם בהמשך דוחה הרב את ראיית מרן החיד"א מכמה סיבות ובהם שיש לחלק בין קידוש שהוא ברכת השבח לברכה על ההלל שהיא ברכת המצוות. ובסוף דבריו כתב לגבי ספרדי המתפלל עם אשכנזים בראש חודש ואשכנזי מברך על קריאת ההלל אם הספרדי יענה אמן על ברכתו וכתב:

"ודע שיש לדון בספרדי שמתפלל עם אשכנזים בראש חודש, אם יענה אמן אחר ברכת השליח צבור שמברך על ההלל. כי הנה מבואר בשו"ת הרמב"ם (ירושלים תרצ"ד, סימן פ"ד), שהואיל ואיסור ברכה שאינה צריכה מן התורה, שנאמר לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, לכן אסור לברך מספק, וגם יש להיזהר שלא לענות אמן על ברכה כזאת, וכל העונה אמן אחר ברכה לבטלה או ברכה שמסופק חיובה הרי הוא עתיד ליתן את הדין..."

שו"ת הר צבי

על פי פסיקת מרן בשו"ע, אין לברך בהנחת תפילה של ראש "על מצוות תפילין" ולדעת הרמ"א יש לברך ברכה זו, בשו"ת הר צבי אורח חיים א' סימן לח' התייחס לתשובה שקיבל ולפיה מותר לספרדי לברך "על מצות תפילין" על הנחת תפילה של ראש כדי לפטור אשכנזי מהברכה. וכתב שאמנם חובה לספרדי לענות אמן אחרי ברכת "על מצוות תפילין" שמברך אשכנזי כשמניח תפילה של ראש, אבל אינו רשאי לברך ברכה זו בעצמו, כדי לפטור את האשכנזי מברכה: **"על דברתו של תלמיד חכם אחד, שספרדי אינו רשאי לענות אמן אחר ברכת תפילין שמברך אשכנזי. כבוד תורתו מביא מדברי ברכי יוסף (סימן קצו') דיש לענות אמן אחר המברך על דבר שהשומע נוהג בו איסור, כגון האוכל פת עכו"ם וכיוצא, שאחרים נוהגים בהם איסור וכדומה וכו'. ועל זה מסיים כבוד תורתו דקל וחומר הדברים בנידון דנן, דעושה הוא את חיובו, ע"כ".**

"ומה שכתב כבוד תורתו, דספרדי יכול לברך על מצות תפילין על תפלין של ראש כדי להוציא ולפטור לאשכנזי, ומוכיח כן מהההיא דפסחים (דף קו): אמר בורא פרי הגפן ואגיד ביה, חזי להההוא סבא דגחין ושתי, קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו. ופירשו רשב"ם והר"ן, אגיד ביה - האריך ביה וכו'. שאל"כ היה אומר להם קידוש גדול כמנהגם. הרי דאע"ג דר"א לא נהג לומר הקידוש גם ביום, אעפ"כ אם היה מנהגם במחוזא לקדש גם ביום היה מברך בשבילם, עכ"ל. הנה בדין זה נשאל בספר חיים שאל (סימן צט) במי שלא נהג לברך על הלל בר"ח ובא באתרא דנהגו לברך אי יכול להוציא את הרבים בברכה זו שלדידיה אינה ברכה. ומוכיח מההיא דפסחים דלעיל דשרי ויכול להוציא את הרבים אף בברכה שהוא אסור לברכה וכדברי כבוד תורתו. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דבלשון רש"י שלפנינו: שאם לא כן היה אומר לו לקדש קידוש גדול של לילה כמנהגם, היה אפשר לפרש דעל ההוא סבא קאי, ושעור דברי רש"י כך הוה, דרב אשי האריך, כלומר שהפסיק בשהיה אחר ברכת פרי הגפן, ורצה להבחין בזה ולראות אם יסרב אחד מהם לשתות, יבין דרק ברכת פרי הגפן אומרים ותו לא, ואם לא כן היה אומר לו אחד מהשומעים לקדש קידוש גדול. וא"כ אין הכרח דרב אשי היה מברך בעצמו, ורק כפי הנוסחא שבר"ן היה אומר להם קידוש גדול, משמע שהוא היה מקדש להם...על כל פנים, בעיקר השאלה יפה העלה כבוד תורתו, דמחויב לענות אמן על ברכת אשכנזי, ואין להאריך בזה".

סיכום

כשם שאסור לברך ברכה שאינה צריכה, כך אסור לענות אמן אחרי ברכה שאינה צריכה. אולם יש לענות אמן אחרי ברכה על דבר מאכל שאיסור אכילתו שנוי במחלוקת הפוסקים, אם המברך נוהג כדעת המתירים לאוכלו ושומע הברכה נוהג בו איסור. וזכן מותר לאדם לענות אמן על ברכה אשר יש מחלוקת הפוסקים אם לברך אותה, אפילו אם שומע הברכה נוהג בעצמו כדעת הפוסקים שאין לברך אותה.

יש לציין שבשו"ת יחוה דעת חלק ד' סימן לא' דן בשאלה: לגבי ספרדי שהתפלל בבית כנסת של אשכנזים בראש חודש, ועבר לפני התיבה כשליח צבור, האם רשאי לברך על קריאת ההלל כמנהג אשכנז? ובתשובתו כתב, שלא זו בלבד שאסור לו לברך, גם אסור לו לענות אמן אחרי הברכה שמברך אשכנזי על קריאת ההלל בראש חודש.

אולם מכיוון שלפסיקה זו עשויים להיות השלכות חברתיות שליליות, ומכיוון שרבים הם הפוסקים שסוברים שמותר לספרדי לענות אמן על ברכת ההלל שמברך אשכנזי בראש חודש, וכן מותר לו לענות על ברכת "על מצוות תפילין" בהנחת תפילה של ראש, כך יש להורות לנהוג לכתחילה, ומי שרוצה להימנע מלענות אמן במצבים אלו יעשה זאת בצינעה ומבלי להבליט זאת, שהתורה – דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

מזמור ו' בתהלים פותח בפסוק: "**למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד**". מלבי"ם מבאר שאת המזמור הזה אמר דוד המלך, כשחלה במחלה כבידה וארוכה אחרי מעשה בת שבע, כשהוא מתמודד עם שני דברים. א – מחלתו הקשה. ב – האויבים שלו שמירדו את חייו. יוצא אם כן שבאותה תקופה היו לדוד המלך שני אויבים הפנימי – מחלתו, והחיצוני אויביו: "**מבואר כי מזמור זה התפלל עת חלה חולי כבד וארוך, אחר מעשה של בת שבע, כאשר קבלו חז"ל, והתפלל על חליו (ב' ז'). אבל גם אויביו שטמוהו וימררוהו בעת החיא, עד שהורע זה בעיניו יותר מן חליו, והתפלל גם עליהם (ז' יא'), עד שהמזמור בכללו, ידבר על שני מיני האויבים המכתירים את האדם, האויב הדבוק בו מתולדתו, שהם מזגי גופו ולחותיו המתקוממים עליו להחליאו ולחמיתו, והאויבים החיצוניים שהם זולתו מבני אדם:**

את פסוק ב': "**ה' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני**" מבאר מלבי"ם שדוד המלך מתייחס לשני מיני כעס: אף וחמה ומבאר את ההבדל ביניהם: "**יש הבדל בין האף ובין חמה, שהאף הוא הכעס הנגלה, והחמה היא תבערת אש הכעס בנסתר בנטירת שנאה ואיבה, ויהיה לפעמים אף בלא חמה אם רק מראה לו פנים נזעמים ואהבה במצפוניו, וחמה בלא אף אם מסתיר אפו ואיבתו, ויש הבדל בין תוכחה וייסור. התוכחה היא בדברים רכים, והייסור בו יאסור את נפשו בדברים קשים או ביסורים ממש, ותוכחת ה' עלי עוון, הוא לפעמים שלא יחטא בעתיד, וזה נקרא תוכחה, ודוד בקש שתוכחה זו לא תהיה באף רק בדברים רכים כאב את בנו.**

ולא הוצרך לבקש שלא יהיה בחמה ונטירת איבה, כי האויב לא יוכיח ולא ישתדל להשיבו אל דרך הנכונה, והתוכחה המגולה תהיה תמיד מאהבה מסותרת, ולא בקש רק אל באפך תוכיחני, ולפעמים יביא ה' יסורים על האדם בעבור החטא שכבר חטא, וייסורים האלה בהכרח הם באף, כי המיסר מראה בנגלהו שקוצף על המוסר, ולכן בקש שעכ"פ אל בחמתך תיסרני. שלא יהיה מאיבה פנימית ונטירת שנאה כאויב המיסר, רק כמו שכתוב כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך, ואמר ואהבו שחרו מוסר".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית.

את פרק ב' פסוק ג': "**כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך**: ביאר מלבי"ם, שהבינה היא התבוננות האדם מעט מעט ומוסיף דעת להוציא דבר מדבר, ואילו תבונה היא מבט כללי שכולל כל הדברים, והשגתה היא בראיה מרחוק.

את פסוק ד': "**אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה**" - מבאר המלבי"ם, כביטוי של היגיעה שמתייגע להעמיק בדברי החכמה העמוקים.

את פסוק ה': "**אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא**" מבאר מלבי"ם שיראת ה', היא ראשית החכמה, שהרי החוכמה מתנגדת ליצר הלב, ולכן הם לא יופנמו ויחוקקו בלב האדם אלא ע"י יראת ה'. אבל יש לדעת שללא חוכמה, לא יהיה לאדם יראת ה', שהרי אי אפשר לאדם להבין את גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, המלמדת אותו ללכת בדרכי ה'.

"**כבר התבאר כי ראשית חכמה יראת ה', שאחר שחקי החכמה אין עליהם מופת והם מתנגדים ליצר הלב, אי אפשר שיחקו חקי החכמה בלב אלא ע"י יראת ה', וכמ"ש חז"ל אם אין יראה אין חכמה, שע"י יראת ה' יקבעו בלבו חקי החכמה אשר צוה ה' ונתנם לבני אדם, אולם אמרו עוד שאם אין חכמה אין יראה, שא"א שיבין אדם גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, שהיא תלמדהו ללכת בדרכי ה' ועל ידה יבין גדולתו של יוצר בראשית, עד שיבין יראת ה'...**"

ועוד, אפילו שהחכמה אינה נודעת ע"י החוש והמופת, ע"י היראה יקבעו בליבו אמונה אומן חקי החכמה הנתונים מאלוקי עולם אשר הוא ירא מגדולתו, ויורגל בהם עד שישובו להיות אצלו כדברים הנודעים בחוש וכמושכלות, אמנם אם יוסיף בבקשת החכמה לבקשה ככסף וכמטמונים, אז יבא למדרגה למצוא דעת אלוקים, והם הידיעות הנשגבות בענייני האלוקות כמו מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מוסרים אותם אלא לחכם ומבין מדעתו".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. מה עשה משה לפני כל ישראל לפני פטירתו?

א. קרא לפניהם את תולדות חייו. ב. הוכיח אותם.

ג. באר להם את התורה. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

2. מדוע מזכיר משה את המקומות בהם חטאו בני ישראל בדרך רמז?

א. משה הם על כבודם. ב. בני ישראל חכמים, ומספיק לרמוז להם.

ג. ברמז זה נשמע ומתקבל יותר טוב. ד. תשובות א' וב' נכונות.

3. איזה עמים הזהיר משה את ישראל לא להילחם בהם?

א. אדום, מואב ועמון. ב. אדום מואב והאמורי.

ג. אדום עמון והאמורי. ד. אדום, האמורי והבשן.

שאלה עפ"י בעל הטורים - כיתות ד' עד ח'

7. "היום הזה אחל תת פחדך" (פרק ב') מה רמז הקב"ה למשה בפסוק זה?

א. עמים החליטו לתת להם מעבר דרכם. ב. אותו יום החלה מפלת העמים.

ג. שתעמוד לו החמה כמו ליהושע. ד. אותו יום ה' הפיל פחד על סיחון.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "ונפן ונעל..." (פרק ג') התקדמות לאיזה צד נחשבת עליה?

א. התקדמות לצד מזרח ב. התקדמות לצד צפון.

ג. התקדמות לצד מערב. ד. התקדמות לצד דרום.

5. "...אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב" (פרק ב') מה ההבדל בין הציווי למואב לעמון?

א. אין הבדל. ב. למואב אסר כל התגרות ולעמון רק מלחמה.

ג. למואב אסר מלחמה ולעמון כל התגרות. ד. מעמון הותר לקנות מזון.

6. מה כוונת משה באומרו בשליחת המרגלים: "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר"(א')?

א. הבקשה נראית לי הגיונית. ב. זה טוב בעיני כי כולם הסכמתם על זה.

ג. הדבר היה טוב בעיני אך לא בעיני ה'. ד. תשובות א' וב' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ד' עד ח'

8. על שליחת המרגלים אמר משה "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר" (פרק א') מדוע?

א. הבקשה נראתה לו הגיונית. ב. מפני שכולם הסכימו על זה.

ג. חשב שאין להם ספק לגבי מצוות ה' לכבוש את הארץ. ד. א' וב' נכונות.

ברכות והודעות

"שיר השירים – קודש קדשים..." (זוהר פרשת תרומה) – הזדמנות!!!
מצטרפים לשיעור חדש – שיר השירים ביאור גאולי מעמיק - גברים ונשים - ביום שבת בשעה 16:15 - בבית הכנסת הספרדי.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות חינמי ללימוד תורה משמעותי על ידי כעשרים ושישה אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941